

Финансирано од
Европска Унија

ГРАЃАНСКИ
РЕСУРСЕН
ЦЕНТАР

Центар за истражување и анализи

НОВУС

ИНИЦИЈАТИВА

*ЗА ИЗБОРНИ РЕФОРМИ И УНАПРЕДУВАЊЕ НА
ГРАЃАНСКОТО УЧЕСТВО ВО ИЗБОРНИТЕ
ПРОЦЕСИ*

ИЗБОРЕН
НАВИГАТОР

Локални Избори 2025 година

**ИНИЦИЈАТИВА ЗА ИЗБОРНИ РЕФОРМИ И УНАПРЕДУВАЊЕ НА
ГРАЃАНСКОТО УЧЕСТВО ВО ИЗБОРНИТЕ ПРОЦЕСИ**

ЕЛЕКТРОНСКО ИЗДАНИЕ: Иницијатива за изборни реформи и унапредување на граѓанското учество во изборните процеси, во рамки на проектот „Изборен Навигатор за зајакнување на демократијата и изборниот процес во С. Македонија“ во рамки на „ЕУ поддршка за Граѓански ресурсен центар – фаза 2“ финансиран од Европската Унија.

Издавач: Центар за истражување и анализи НОВУС, Струмица

Датум на издавање: Јуни, 2026

Овој извештај е финансиран од Европската Унија во рамки на проектот „Изборен Навигатор за зајакнување на демократијата и изборниот процес во С.Македонија“, спроведуван од Центар за истражување и анализи НОВУС. Овој проект е субгрант добиен во рамки на „ЕУ поддршка за Граѓански ресурсен центар – фаза 2“ финансиран од Европската Унија. Содржината на извештајот е единствена одговорност на спроведувачот на проектот и не мора да ги одразува ставовите на Европската Унија и на Граѓанскиот ресурсен центар.

ИНИЦИЈАТИВА ЗА ИЗБОРНИ РЕФОРМИ И УНАПРЕДУВАЊЕ НА ГРАЃАНСКОТО УЧЕСТВО ВО ИЗБОРНИТЕ ПРОЦЕСИ

ВОВЕД

Демократските избори претставуваат еден од темелните механизми преку кои граѓаните го остваруваат своето право на политичко учество и директно влијаат врз насоката на развојот на своите локални заедници и на државата во целина. Квалитетот на изборниот процес, степенот на информираност на гласачите, транспарентноста на институциите и можноста за еднакво учество на сите граѓани се суштински предуслови за развој на стабилно, инклузивно и демократско општество.

Во услови на забрзана дигитализација и постојани промени во начинот на комуникација помеѓу институциите, политичките субјекти и граѓаните, сè поголема улога добиваат иновативните алатки кои овозможуваат пристап до информации, споредба на политички програми и активно учество во јавниот живот. Токму ваквиот пристап беше основата на проектот „Изборен Навигатор за зајакнување на демократијата и изборниот процес во С.Македонија“, имплементиран од Центар за истражување и анализи НОВУС, како субгрант во рамките на проектот „ЕУ поддршка за Граѓански ресурсен центар – Фаза 2“, финансиран од Европската Унија.

Проектот беше развиен со цел да придонесе кон зајакнување на демократските процеси преку обезбедување објективни и непристрасни информации за кандидатите и нивните програмски определби за време на Локалните избори 2025 година. Преку дигиталната платформа „Изборен Навигатор“, граѓаните имаа можност да ги споредат сопствените ставови со ставовите и програмите на кандидатите за градоначалници во осум општини во државата, врз основа на однапред дефинирани прашања кои ги опфаќаа клучните локални политики и надлежности.

Покрај својата информативна функција, платформата беше конципирана и како механизам за поттикнување на политичката писменост, јакнење на граѓанската свест и промовирање на култура на информирано одлучување. Дополнително,

платформата содржеше функционалности за пријавување изборни нерегуларности, говор на омраза, медиумска пристрасност и злоупотреба на јавни ресурси, со што овозможи граѓаните да станат активни учесници во следењето на интегритетот на изборниот процес.

Особено значајна карактеристика на проектот беше неговата инклузивност. Платформата беше дизајнирана со цел да биде достапна за различни категории граѓани, вклучително и лица со попреченост, жители на рурални средини и припадници на дијаспората преку верзија на англиски јазик. На овој начин беше направен обид да се надминат дел од традиционалните бариери кои често го ограничуваат учеството на одредени групи во демократските процеси.

По завршувањето на изборниот процес, резултатите од имплементацијата на платформата и добиените податоци беа предмет на анализа и дискусија на Националниот форум одржан во Струмица. Форумот претставуваше можност за размена на искуства и ставови помеѓу претставници на граѓански организации, локални институции, млади луѓе, членови на совети, медиуми и експерти од областа на демократијата и изборните процеси.

Дискусиите што се развија во рамките на форумот ги надминаа првичните очекувања и отворија суштински прашања за функционирањето на изборниот систем, степенот на политичка информираност кај граѓаните, влијанието на партиските структури врз изборното однесување, предизвиците со кои се соочуваат младите гласачи и потребата од воспоставување поефикасни механизми за следење и спречување на изборните нерегуларности.

Особено внимание беше посветено на анализата на разликите помеѓу резултатите добиени преку платформата и официјалните изборни резултати. Оваа споредба отвори значајна дебата за факторите кои влијаат врз однесувањето на гласачите и ја наметна потребата од подлабоко разбирање на односот помеѓу политичките убедувања на граѓаните и нивните конечни изборни одлуки.

Еден од најзначајните заклучоци што произлезе од анализите е постоењето на т.н. „тивко мнозинство“ – група граѓани кои во услови на анонимност и без политички притисок покажуваат подготвеност да поддржат конкретни политики, независни кандидати и програмски решенија, но чии ставови не секогаш се рефлектираат во официјалните изборни резултати. Овој наод претставува важен индикатор за промените кои постепено се случуваат во политичката култура и во начинот на кој граѓаните ги перципираат изборите и политичката понуда.

Воедно, форумот потврди дека постои значителен потенцијал за понатамошно развивање на дигиталните демократски алатки и нивна интеграција во процесите на информирање, консултирање и активно вклучување на граѓаните во јавниот живот. Истовремено, беше потенцирано дека технолошките иновации сами по себе не се доволни доколку не бидат придружени со мерки за намалување на дигиталниот јаз, зајакнување на институционалната одговорност и поттикнување на политичка култура заснована на аргументирана дебата и активна граѓанска партиципација.

Овој документ претставува резултат на анализите, препораките и заклучоците произлезени од Националниот форум и има за цел да понуди конкретни насоки за идни изборни реформи и унапредување на демократското учество во Република Северна Македонија. Препораките содржани во документот се засноваат на искуствата од имплементацијата на „Изборен Навигатор за зајакнување на демократијата и изборниот процес во С.Македонија“, на ставовите изнесени од учесниците на форумот и на идентификуваните предизвици во текот на изборниот процес.

Крајната цел на предложените мерки е создавање поинклузивен, потранспарентен и поотчетен изборен систем кој ќе обезбеди услови за вистинско и еднакво учество на сите граѓани, ќе ја зајакне довербата во демократските институции и ќе придонесе кон развој на демократска култура во која политичките одлуки ќе се темелат на информиран избор, јавен интерес и конкретни програмски решенија.

2. КЛУЧНИ НАОДИ ОД ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА „ИЗБОРЕН НАВИГАТОР“ И АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ЛОКАЛНИТЕ ИЗБОРИ 2025

Имплементацијата на дигиталната платформа „Изборен Навигатор“ за време на Локалните избори 2025 претставуваше значаен обид за воведување на иновативен пристап во процесот на информирање на гласачите и поттикнување на нивното активно учество во демократските процеси. За разлика од традиционалните изборни кампањи кои најчесто се засноваат на еднонасочна комуникација и промотивни пораки, платформата овозможи интерактивен пристап преку кој граѓаните имаа можност да ги споредат сопствените ставови со програмските определби на кандидатите за градоначалници.

Во текот на изборниот период платформата генерираше над 1.100 индивидуални резултати, при што вкупно 1.115 граѓани го пополнија прашалникот. Анализата на добиените податоци покажа релативно рамномерна застапеност на испитаниците во целните општини, со просечно околу 140 корисници по општина. Најголем интерес беше забележан во Општина Велес, каде беа регистрирани 13,3% од вкупниот број корисници на платформата.

Иако бројот на корисници не претставува репрезентативен примерок за целокупното избирачко тело, податоците обезбедуваат значајни сознанија за одредени трендови во политичкото размислување на граѓаните. Резултатите покажаа дека значителен дел од корисниците биле подготвени да ги оценуваат кандидатите врз основа на конкретни политики и програмски решенија, наместо исклучиво врз основа на нивната партиска припадност.

Овој наод е особено важен бидејќи укажува на постепено менување на традиционалните модели на политичко однесување. Во услови кога изборните процеси во Северна Македонија со години се карактеризираат со силна партиска поларизација, секоја појава на гласачи кои примарно се водат од содржината на програмите претставува позитивен индикатор за развојот на демократската култура.

2.1 Методолошки пристап и значење на платформата

Основата на платформата беше изградена врз детална анализа на изборните програми, јавните настапи и политичките позиции на кандидатите. Врз основа на оваа анализа беа подготвени 25 тематски прашања кои ги опфаќаа најважните локални надлежности и политики.

Прашањата беа поврзани со области како што се урбанистичкото планирање, јавната инфраструктура, комуналните услуги, заштитата на животната средина,

локалниот економски развој, образованието, младинските политики, социјалната заштита и транспарентноста на локалната власт.

Корисниците на платформата ги изразуваа сопствените ставови по секое од прашањата, а алгоритмот потоа вршеше споредба со ставовите на кандидатите и генерираше индивидуален резултат кој покажуваше најголема програмска усогласеност.

Ваквиот пристап има повеќекратно значење. Од една страна, тој им овозможува на граѓаните да добијат објективна слика за кандидатите без влијание на политичка пропаганда или медиумски интерпретации. Од друга страна, платформата придонесува за подигнување на политичката писменост преку насочување на вниманието кон конкретни политики и решенија.

Покрај тоа, ваквите алатки создаваат дополнителен притисок врз кандидатите и политичките партии да развиваат поквалитетни и поконкретни програми, бидејќи граѓаните добиваат можност директно да ги споредуваат нивните позиции.

2.2 Разликите помеѓу ставовите на граѓаните и изборните резултати

Еден од најинтересните аспекти од анализата беше споредбата помеѓу резултатите добиени преку платформата и официјалните изборни резултати.

Во повеќе општини беше забележано дека корисниците на платформата покажувале повисоко ниво на поддршка за независни кандидати и кандидати кои нуделе конкретни програмски решенија за локалните проблеми. Истовремено, официјалните изборни резултати покажаа доминација на кандидатите поддржани од големите политички партии.

Оваа појава беше предмет на детална дискусија за време на Националниот форум. Учесниците оценија дека разликите не треба да се толкуваат како слабост на платформата, туку како индикатор за постоење на дополнителни фактори кои влијаат врз изборното однесување.

Меѓу најчесто споменуваните фактори беа партиската лојалност, клиентелистичките односи, локалните политички структури, економската зависност на дел од населението и стравот од можни последици поврзани со политичката определба.

Овие фактори продолжуваат да имаат значително влијание врз изборните процеси и претставуваат сериозен предизвик за развојот на демократската култура.

2.3 Феноменот на „ТИВКОТО МНОЗИНСТВО“

Еден од најзначајните заклучоци од проектот и форумот беше идентификувањето на феноменот на таканареченото „тивко мнозинство“.

Станува збор за група граѓани кои во анонимна дигитална средина покажуваат подготвеност да поддржат различни политички опции од оние кои традиционално доминираат во изборните процеси. Во услови кога не постои директен политички притисок, овие граѓани почесто ги избираат кандидатите врз основа на нивните програми и понудени решенија.

Феноменот укажува на постоење на потенцијал за значајни политички промени во иднина. Иако моментално традиционалните партиски структури остануваат доминантен фактор во изборните процеси, анализата покажува дека постои растечка група граѓани кои се подготвени критички да ги преиспитуваат политичките понуди и да носат одлуки врз основа на сопствени проценки.

Особено интересен пример беше забележан во Струга, каде што платформата успешно ги детектираше промените во расположението на јавноста кои подоцна се рефлектираа во вториот круг од изборите.

Овој пример покажува дека дигиталните алатки можат да претставуваат корисен механизам за следење на јавното мислење и идентификување на политичките трендови кои не секогаш се видливи преку традиционалните форми на политичка комуникација.

2.4 Улогата на дигиталните алатки во современите демократии

Искусвата од „Изборен Навигатор“ потврдуваат дека дигиталните технологии сè повеќе стануваат составен дел од современите демократски процеси.

Во многу европски држави слични алатки веќе се користат како редовен механизам за информирање на гласачите. Нивната главна предност е можноста за брз пристап до релевантни информации, споредба на политички позиции и поттикнување на критичко размислување кај граѓаните.

Во македонски услови, ваквите алатки имаат дополнително значење бидејќи придонесуваат за намалување на зависноста од партиски и медиумски посредувани информации. Тие создаваат простор во кој граѓаните можат самостојно да ги анализираат програмите и да формираат сопствени ставови.

Сепак, искуствата од проектот покажаа и одредени ограничувања. Најголем предизвик останува пристапот до граѓаните кои немаат доволно дигитални вештини

или редовен пристап до интернет. Дополнително, потребно е континуирано градење на довербата во ваквите алатки и нивна промоција меѓу пошироката јавност.

Токму овие предизвици беа во фокусот на дискусиите за време на Националниот форум и претставуваат основа за препораките кои следуваат во наредните поглавја од овој документ.

3. ПРЕПОРАКА 1: НАДМИНУВАЊЕ НА ДИГИТАЛНИОТ И ГЕНЕРАЦИСКИОТ ЈАЗ

Една од најзначајните теми што беше отворена за време на Националниот форум се однесуваше на прашањето за еднаков пристап до дигиталните алатки за сите категории граѓани. Иако платформата „Изборен Навигатор“ беше оценета како функционална, иновативна и едноставна за користење, учесниците нагласија дека постои реален ризик ваквите иницијативи да останат ограничени претежно на граѓаните кои поседуваат доволно дигитални вештини и редовен пристап до интернет.

Овој предизвик е особено изразен во руралните средини, кај повозрасната популација и кај одредени ранливи категории граѓани кои се соочуваат со ограничен пристап до современите технологии. Доколку овие групи останат надвор од процесот на дигитално информирање, постои опасност новите демократски алатки да создадат дополнителни нееднаквости наместо да придонесат за поширока инклузивност.

Поради тоа, учесниците на форумот оценија дека идните верзии на „Изборен Навигатор“ и сличните иницијативи треба да бидат придружени со теренски активности и директна поддршка за граѓаните. Една од најконкретните препораки е организирање на мобилни информативни пунктови и таканаречени „офлајн каравани“ во руралните средини, преку кои обучени волонтери ќе им помагаат на граѓаните да ги користат дигиталните алатки и да добијат информации за кандидатите и изборните програми.

Овој пристап би овозможил значително поширок опфат на населението и би придонел кон намалување на постојните разлики во пристапот до информации.

Продолжувајќи од идентификуваните предизвици поврзани со дигиталниот јаз, учесниците на форумот потенцираа дека пристапноста не треба да се разгледува само како техничко прашање, туку како прашање на демократска еднаквост. Доколку одредени категории граѓани немаат можност да пристапат до информации за кандидатите и нивните програми на ист начин како останатите граѓани, тогаш се создава нерамноправност во самиот процес на политичко информирање.

Особено внимание беше посветено на лицата со попреченост, кои често се соочуваат со различни бариери при користење на дигитални содржини. Во таа насока беше нагласена потребата од дополнително унапредување на пристапноста на платформите преку воведување функционалности кои ќе овозможат нивно полесно користење од страна на лица со оштетен вид, слух или други видови попреченост. Истовремено, неопходно е сите идни дигитални демократски алатки да бидат развивани согласно меѓународните стандарди за дигитална пристапност.

Друг значаен аспект е вклучувањето на дијаспората. Искуствата од проектот покажаа дека граѓаните кои живеат надвор од државата имаат интерес да бидат информирани за локалните политички процеси и случувања во своите матични општини. Поради тоа се препорачува понатамошно унапредување на алатките кои овозможуваат нивно информирање и учество во јавните дебати.

Препораки за надминување на дигиталниот и генерацискиот јаз

Врз основа на дискусиите од форумот се предлагаат следните мерки:

- Организирање мобилни информативни пунктови и теренски активности во руралните средини за време на изборните кампањи;
- Воспоставување мрежа на локални волонтери кои ќе обезбедуваат поддршка при користење на дигиталните алатки;
- Развивање на дополнителни офлајн механизми за информирање на гласачите;
- Подобрување на дигиталната пристапност за лицата со попреченост;
- Спроведување обуки за дигитална писменост на локално ниво;
- Унапредување на алатките наменети за информирање и вклучување на дијаспората.

Реализацијата на овие мерки би придонела кон значително поширок опфат на граѓаните и би обезбедила подемократски пристап до политичките информации.

4. ПРЕПОРАКА 2: СПРАВУВАЊЕ СО КЛИЕНТЕЛИЗМОТ И СТРАВОТ КАЈ ГЛАСАЧИТЕ

Најобемната и најдинамична дискусија за време на Националниот форум беше посветена на прашањето за влијанието на клиентелизмот врз изборното однесување на граѓаните.

Учесниците оценија дека една од главните причини за разликите помеѓу резултатите добиени преку платформата и официјалните изборни резултати лежи токму во постоењето на различни форми на политички притисок и зависност.

Во текот на дебатата беше нагласено дека значителен број граѓани во анонимна средина се подготвени да поддржат кандидати врз основа на нивните програми и политики. Меѓутоа, во реалниот изборен процес честопати преовладуваат други фактори како што се партиската припадност, очекувањата за лична корист, стравот од последици или чувството на зависност од одредени политички структури.

Клиентелизмот претставува долгорочен предизвик за демократскиот развој бидејќи создава систем во кој политичката поддршка не се темели на идеи, програми и јавен интерес, туку на неформални односи и лични очекувања. Ваквиот модел го ограничува просторот за политичка конкуренција и ја намалува можноста граѓаните слободно да ги изразуваат своите политички убедувања.

Учесниците на форумот истакнаа дека посебен проблем претставува перцепцијата кај дел од граѓаните дека нивниот избор може да биде следен или откриен. Иако изборниот процес законски гарантира тајност на гласањето, кај дел од населението сè уште постои недоверба во овој принцип.

Токму оваа перцепција создава простор за страв, самоцензура и политичка пасивност. Во такви услови граѓаните не секогаш гласаат согласно сопствените убедувања, туку согласно очекувањата на средината во која живеат или работат.

Учесниците заклучија дека справувањето со овој проблем бара долгорочен и систематски пристап кој ќе ги вклучи институциите, граѓанскиот сектор, медиумите и образовниот систем.

Потребно е да се развива култура на активно граѓанство во која граѓаните ќе бидат свесни за своите права и ќе имаат доверба во институциите задолжени за спроведување на изборниот процес.

Особено важна улога во овој процес имаат граѓанските организации кои преку јавни кампањи и едукативни активности можат да придонесат кон јакнење на свеста за важноста на слободното и тајно гласање.

Препораки за намалување на клиентелизмот и политичките притисоци

Форумот ги идентификуваше следните приоритетни мерки:

- Спроведување континуирани кампањи за едукација на граѓаните за тајноста на гласањето;

- Развивање локални програми за граѓанска и политичка писменост;
- Поголема транспарентност на институциите задолжени за изборниот процес;
- Засилени активности за откривање и санкционирање на злоупотребите поврзани со изборите;
- Охрабрување на граѓаните да пријавуваат притисоци и нерегуларности;
- Промовирање на политичка култура базирана на аргументи, програми и јавен интерес.

Спроведувањето на овие мерки би придонело кон постепено намалување на влијанието на клиентелистичките практики и создавање услови за поавтентично изразување на волјата на граѓаните.

5. ПРЕПОРАКА 3: ИНСТИТУЦИОНАЛИЗИРАЊЕ НА МОНИТОРИНГОТ НА ИЗБОРНИТЕ НЕРЕГУЛАРНОСТИ

Една од иновативните компоненти на платформата „Изборен Навигатор“ беше можноста граѓаните да пријавуваат изборни нерегуларности, случаи на медиумска пристрасност, говор на омраза и злоупотреба на јавни ресурси.

Оваа функционалност беше оценета како особено значајна бидејќи овозможи директно вклучување на граѓаните во процесот на следење на изборниот интегритет. Наместо да бидат пасивни набљудувачи, граѓаните добија можност активно да придонесуваат кон идентификување на потенцијални прекршувања и злоупотреби.

Сепак, за време на форумот беше поставено едно суштинско прашање: што се случува со пријавите откако тие ќе бидат поднесени?

Учесниците оценија дека ефикасноста на секоја алатка за мониторинг зависи од способноста институциите да реагираат на информациите кои ги добиваат од граѓаните. Доколку граѓаните немаат увид во тоа дали нивните пријави се разгледани и дали се преземени конкретни активности, постои ризик од намалување на довербата и мотивацијата за понатамошно учество.

Поради тоа, форумот препорача воспоставување поцврста и поформална соработка помеѓу ваквите платформи и надлежните институции. Целта е граѓанските пријави да не останат само статистички податок, туку да претставуваат реален механизам за превенција и откривање на злоупотребите во изборниот процес.

Конкретни насоки за институционализирање на мониторингот на изборните нерегуларности

За да се обезбеди поголема ефикасност на механизмите за граѓанско пријавување, учесниците на форумот препорачаа воспоставување на структурирана соработка помеѓу граѓанските организации кои спроведуваат изборен мониторинг и институциите надлежни за заштита на изборниот интегритет.

Во таа насока, беше предложено во иднина да се воспостават формални механизми за комуникација и размена на информации помеѓу платформите за мониторинг и релевантните институции. Ваквиот пристап би овозможил навремено препознавање на потенцијалните ризици, побрзо постапување по пријавите и поголема транспарентност во целиот процес.

Особено значајно е воспоставувањето систем преку кој граѓаните ќе можат да добиваат повратна информација за статусот на своите пријави. На тој начин ќе се зајакне довербата во институциите и ќе се поттикне поактивно учество на јавноста во следењето на изборните процеси.

Дополнително, беше нагласена потребата од редовно објавување на агрегирани податоци за типот и бројот на пријавените случаи, како и за мерките преземени од страна на надлежните институции. Таквиот пристап би придонел кон поголема јавна отчетност и би овозможил подобра анализа на трендовите поврзани со изборните нерегуларности.

Препораки за унапредување на системот за мониторинг

Врз основа на дискусиите се предлага:

- Воспоставување формални механизми за соработка помеѓу граѓанските организации и надлежните институции;
- Развивање унифицирани процедури за прием и обработка на пријавите;
- Обезбедување редовна повратна информација до граѓаните кои поднеле пријави;
- Поголема транспарентност во постапувањето по изборните нерегуларности;
- Објавување периодични извештаи за трендовите и идентификуваните ризици;
- Поттикнување на култура на активно граѓанско следење на изборните процеси.

Воспоставувањето на ваков систем би придонело кон поголема доверба во изборниот процес и би создало дополнителни механизми за заштита на демократските стандарди.

6. ПРЕПОРАКА 4: ЗАСИЛЕН ФОКУС НА МЛАДИТЕ И НИВНОТО УЧЕСТВО ВО ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРОЦЕСИ

Прашањето за учеството на младите беше едно од најчесто споменуваните за време на Националниот форум. Младите учесници посочија дека иако локалните избори имаат директно влијание врз нивниот секојдневен живот, нивните потреби и интереси честопати остануваат во втор план за време на изборните кампањи.

Во најголем број случаи, јавната дебата е насочена кон инфраструктурни прашања, комунални услуги и административни теми, додека прашањата кои директно ги засегаат младите добиваат значително помал простор. Како резултат на тоа, голем број млади граѓани не се чувствуваат доволно претставени во политичките програми и имаат ограничен интерес за активно учество во изборните процеси.

Учесниците на форумот оценија дека младите не треба да се третираат само како категорија гласачи, туку како активни чинители во развојот на локалните заедници. Нивното учество во јавните политики претставува предуслов за создавање инклузивни и одржливи локални средини.

Во таа насока беше предложено идните верзии на платформата „Изборен Навигатор“ да содржат посебен тематски модул посветен на младинските политики. Преку дополнителен сет прашања младите би можеле полесно да ги идентификуваат кандидатите чии програми нудат конкретни решенија за нивните потреби.

Дополнително, беше истакната потребата од поголемо вклучување на младите во јавните дебати, консултативните процеси и иницијативите за креирање локални политики. Со тоа би се создале услови младите да не бидат само предмет на политички ветувања, туку активни учесници во процесот на донесување одлуки.

Препораки за унапредување на младинското учество

- Воведување посебен модул за младински политики во дигиталните демократски алатки;
- Организирање јавни дебати наменети за младите гласачи;
- Поголемо учество на младите во консултативните процеси на локално ниво;
- Поддршка на младински иницијативи кои поттикнуваат политичка писменост;

- Развивање механизми за редовна комуникација помеѓу младите и локалните власти;
- Поттикнување на учество на младите во процесите на креирање јавни политики.

7. ПРЕПОРАКА 5: ОЖИВУВАЊЕ НА КУЛТУРАТА НА ПОЛИТИЧКА ДЕБАТА

Еден од најзначајните предизвици идентификувани за време на форумот се однесува на намалениот простор за суштинска политичка дебата на локално ниво.

Учесниците оценија дека современите изборни кампањи сè повеќе се сведуваат на еднонасочна комуникација преку медиуми, социјални мрежи и промотивни активности, додека директното соочување на кандидатите со граѓаните станува сè поретко.

Недостатокот на јавни дебати има негативни последици врз квалитетот на демократскиот процес. Граѓаните остануваат без можност директно да ги споредат ставовите на кандидатите, да поставуваат прашања и да добијат конкретни одговори за проблемите кои ги засегаат.

Во такви услови политичката комуникација честопати се сведува на општи пораки и маркетиншки стратегии, наместо на аргументирана расправа за јавните политики.

Форумот заклучи дека податоците добиени преку „Изборен Навигатор“ претставуваат вреден ресурс кој може да се користи како основа за организирање јавни дебати. Резултатите од платформата овозможуваат идентификување на прашањата кои најмногу ги интересираат граѓаните и можат да послужат како основа за структурирана дискусија помеѓу кандидатите.

Ваквиот пристап би придонел кон враќање на фокусот од политичкиот маркетинг кон реалните потреби на граѓаните и конкретните програмски решенија.

Препораки за зајакнување на политичката дебата

- Организирање редовни јавни дебати пред изборите;
- Користење на податоците од граѓанските платформи како основа за дискусија;
- Поттикнување директна комуникација помеѓу кандидатите и граѓаните;
- Поголемо вклучување на локалните медиуми во организирањето дебати;
- Развивање стандарди за фер и инклузивни јавни дискусии;

- Промовирање на аргументирана политичка комуникација заснована на факти и податоци.

8. ПРЕПОРАКА 6: ЕВОЛУЦИЈА НА ПОЛИТИЧКИТЕ ПАРТИИ И ПОГОЛЕМА ПРОГРАМСКА ОТЧЕТНОСТ

Анализата на резултатите од платформата испрати важна порака и до политичките субјекти. Податоците покажуваат дека граѓаните сè повеќе ги вреднуваат конкретните политики, локалните решенија и практичните предлози за подобрување на квалитетот на животот.

Овој тренд претставува показател дека традиционалните модели на политичка мобилизација постепено се менуваат. Иако партиската припадност и понатаму игра значајна улога, граѓаните покажуваат зголемен интерес за содржината на програмите и реалната способност на кандидатите да одговорат на локалните предизвици.

Форумот оцени дека политичките партии ќе мора да се прилагодат на овие промени доколку сакаат да ја задржат довербата на граѓаните. Потребно е поголемо внимание да се посвети на развојот на реални, мерливи и остварливи програмски определби, како и на транспарентно известување за нивната реализација.

Одговорната политичка комуникација подразбира не само претставување на ветувања за време на изборната кампања, туку и континуирана отчетност пред граѓаните во текот на целиот мандат.

Ваквиот пристап може значително да придонесе кон зајакнување на довербата во демократските институции и кон развој на политичка култура заснована на резултати, а не исклучиво на политичка реторика.

9. ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА И ФИНАЛНИ ПРЕПОРАКИ ЗА ИЗБОРНИ РЕФОРМИ

Националниот форум организиран по завршувањето на Локалните избори 2025 година претставуваше значајна можност за критичка анализа на состојбите во изборниот процес, но и за согледување на потенцијалите кои ги нудат современите дигитални алатки во унапредувањето на демократското учество.

Дискусиите помеѓу учесниците потврдија дека во македонското општество постои растечка потреба од нови форми на политичка комуникација кои ќе бидат засновани на факти, аргументи и конкретни политики. Истовремено, беше потврдено дека значителен дел од граѓаните се подготвени активно да учествуваат во процесите на информирање, мониторинг и демократско одлучување доколку им бидат обезбедени соодветни механизми и алатки.

Искуството од имплементацијата на проектот „Изборен Навигатор за зајакнување на демократијата и изборниот процес во С.Македонија“, покажа дека дигиталните демократски алатки можат успешно да придонесат кон зголемување на политичката писменост, поттикнување на критичко размислување и насочување на вниманието кон програмските определби на кандидатите. Во услови кога политичката комуникација често е доминирана од партиски наративи, ваквите алатки создаваат простор за пообјективно и поинформирано донесување одлуки.

Особено значаен е фактот што платформата овозможи граѓаните да ги споредат сопствените ставови со програмите на кандидатите врз основа на конкретни локални прашања. На тој начин, фокусот беше поместен од политичките личности кон политиките и решенијата, што претставува еден од клучните предуслови за развој на зрела демократска култура.

Истовремено, анализата на резултатите укажа и на низа структурни предизвици кои продолжуваат да влијаат врз изборното однесување на граѓаните. Разликите помеѓу ставовите изразени преку платформата и официјалните изборни резултати покажуваат дека изборните процеси сè уште се под влијание на фактори кои не се директно поврзани со политичките програми и јавните политики.

Меѓу најзначајните предизвици остануваат клиентелистичките практики, политичките притисоци, недоволната информираност на одредени категории граѓани, ограничените можности за директна политичка дебата и недоволно развиените механизми за институционално постапување по изборните нерегуларности.

Дополнително, форумот покажа дека и покрај напредокот во дигитализацијата, сè уште постојат категории граѓани кои имаат ограничен пристап до современите алатки за информирање и учество. Ова особено се однесува на дел од населението во руралните средини, повозрасните граѓани и лицата кои располагаат со ограничени дигитални вештини.

Во тој контекст, учесниците се согласија дека идниот развој на демократските алатки мора да биде проследен со активности кои ќе обезбедат нивна поширока достапност и инклузивност. Само на тој начин може да се обезбеди еднаков пристап до информации и можности за учество за сите граѓани, без оглед на нивната возраст, место на живеење или социјален статус.

Особено значајно сознание од форумот е потврдата дека младите претставуваат важен ресурс за развојот на демократските процеси. Нивниот интерес за локалните политики и подготвеноста за учество во јавните дебати укажуваат на потребата од креирање дополнителни механизми преку кои нивниот глас ќе биде посилено вклучен во процесите на носење одлуки.

Воедно, учесниците оценија дека политичките партии и кандидатите ќе мора да покажат поголема подготвеност за директна комуникација со граѓаните и поголема отчетност за реализацијата на своите програмски определби. Современите гласачи се сè поинформирани и имаат повисоки очекувања во однос на транспарентноста, одговорноста и квалитетот на политичките понуди.

Финални препораки

Врз основа на сите дискусии, анализи и заклучоци произлезени од Националниот форум, се издвојуваат следните клучни препораки за понатамошно унапредување на изборниот процес и демократското учество:

1. Унапредување на пристапноста на демократските алатки

Потребно е идните дигитални иницијативи да бидат придружени со теренски активности, локални информативни кампањи и дополнителни механизми за поддршка на граѓаните кои имаат ограничен пристап до интернет и дигитални технологии.

2. Зајакнување на политичката писменост

Континуираното граѓанско образование треба да стане составен дел од напорите за развој на демократската култура. Посебно внимание треба да се посвети на разбирањето на изборниот процес, правата на гласачите и значењето на информираното учество.

3. Подобрување на механизмите за следење на изборните нерегуларности

Потребно е воспоставување поефикасни механизми за соработка помеѓу граѓанските организации и институциите, со цел навремено постапување по пријавите и обезбедување поголема транспарентност во целиот процес.

4. Поголемо вклучување на младите во демократските процеси

Неопходно е развивање политики и алатки кои ќе го поттикнат младинското учество во јавните дебати, консултациите и процесите на донесување одлуки на локално ниво.

5. Поттикнување на аргументирана јавна дебата

Потребно е создавање услови за почести јавни соочувања помеѓу кандидатите и поголемо користење на податоци и анализи при водењето на политичките дискусии.

6. Зголемување на програмската отчетност

Политичките партии и избраните функционери треба да обезбедат поголема транспарентност во однос на исполнувањето на ветувањата и реализацијата на програмските цели.

7. Континуирано развивање на дигитални демократски иновации

Искуството од „Изборен Навигатор“ покажува дека дигиталните алатки имаат значителен потенцијал за унапредување на изборните процеси. Затоа е потребно нивно понатамошно развивање, тестирање и адаптирање согласно потребите на граѓаните и предизвиците на современото демократско општество.

ЗАКЛУЧОК

Националниот форум потврди дека проектот „Изборен Навигатор за зајакнување на демократијата и изборниот процес во С.Македонија“ успешно ја исполни својата основна цел, да придонесе кон поголема информираност на граѓаните и да отвори простор за суштинска дискусија за квалитетот на демократските процеси во Република Северна Македонија.

Податоците добиени преку платформата покажуваат дека постои реален интерес кај граѓаните за споредување на политичките понуди и за носење одлуки врз основа на конкретни политики и програмски решенија. Истовремено, резултатите укажуваат дека постојат значајни можности за понатамошно унапредување на изборниот процес преку поголема транспарентност, инклузивност и отчетност.

Феноменот на „тивкото мнозинство“, идентификуван преку анализата на податоците, претставува значаен индикатор за промените кои постепено се случуваат во политичката култура. Тој покажува дека сè поголем број граѓани се подготвени да ги оценуваат кандидатите врз основа на нивните политики и решенија, а не само врз основа на нивната партиска припадност.

Во таа смисла, искуството од „Изборен Навигатор за зајакнување на демократијата и изборниот процес во С.Македонија“ претставува важен чекор кон создавање поинформирани, поактивни и поодговорни граѓани. Истовремено, тоа претставува поттик за институциите, политичките субјекти и граѓанскиот сектор да продолжат со развивање на нови механизми кои ќе го зајакнат учеството на граѓаните и ќе придонесат кон создавање изборни процеси кои во поголема мера ќе ја одразуваат вистинската волја на јавноста.

Само преку континуирано унапредување на демократските практики, зајакнување на политичката писменост и обезбедување еднакви можности за учество на сите граѓани може да се создадат услови за поинклузивен, потранспарентен и покредибилен демократски систем кој ќе одговара на потребите и очекувањата на современото македонско општество.

Финансирано од
Европска Унија

ГРАЃАНСКИ
РЕСУРСЕН
ЦЕНТАР

Центар за истражување и анализи

НОВУС

Овој извештај е финансиран од Европската Унија во рамки на проектот „Изборен Навигатор за зајакнување на демократијата и изборниот процес во С.Македонија”, спроведуван од Центар за истражување и анализи НОВУС. Овој проект е субгрант добиен во рамки на „ЕУ поддршка за Граѓански ресурсен центар – фаза 2” финансиран од Европската Унија. Содржината на извештајот е единствена одговорност на спроведувачот на проектот и не мора да ги одразува ставовите на Европската Унија и на Граѓанскиот ресурсен центар.

